

Давлат арбоби

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Кўпчилик одамлар давлат арбоби деганда ҳоким ёки давлатда бевосита бошқарув иши билан шуғулланадиган кишиларни тушунадиларда, давлат раҳбарлари бўлмиш вазирлар ва шу каби кишиларни шу сифат билан сифатлайдилар. Улардан бошқа кишиларни эса бундай сифатга эга эмас деб биладилар. Улар одамларни икки синфга: давлат арбоблари ва халқ одамига бўладилар. Давлатдаги барча ишчи ва хизматчиларни иккинчи синф кишилари қаторига киритадилар.

Одамларнинг «давлат арбоби» деган сўзнинг маъносини бундай тушунишлари хатодир. Ҳоким баъзан давлат арбоби бўлиши баъзан бўлмаслиги мумкин. Халқ одами ҳеч бир давлат бошқарув ишлари билан машғул бўлмаган ҳолда деҳқон, ишчи, ўқитувчи, савдогар бўлса ҳам давлат арбоби сифатига эга бўлиши мумкин.

Давлат арбоби – бунёдкор сиёсий етакчидир. Бошқариш онгига эга бўлган ҳар бир киши давлат арбобидир. У давлат ишларини бошқара оладиган, муоммоларни ҳал қила оладиган, хос ва умумий алоқаларда ҳукмронлик қила оладиган шахсdir. Давлат арбоби деганда шундай шахсни тушуниш лозим. Бу шахс одамлар орасида мавжуд бўлсада ҳоким бўлмаслиги ва бошқарув ишларининг бирортасини бевосита бажармаслиги мумкин.

Ислом давлати ҳижратнинг биринчи йили барпо бўлган илк кунлариданоқ ўз ақлия, нафсия ва тутган ишларида бу сифатга эга бўлган кишиларга тўлиб тошган эди. Бу ҳолат олти асрдан зиёд вақт яъни, аббосийлар давлатининг охирги кунларигача давом этди. Шундан кейин ҳам Ислом давлати ўн биринчи (м.XVIII) асрнинг ярмigача мазкур сифатга эга шахслардан холи бўлмади. Бу пайтга келиб эса бошқарув онгини етиштириб чиқаришда оқсанаш бошланди. Натижада чин маънода давлат арбоби деган ном билан номлаш мумкин бўладиган кишилар сони камайиб кетди. Халифалик қулатилгач эса мусибат ушбу оқсаншнинг ўзи билангина чегараланиб қолмади, балки давлат арбобларини етиштириб чиқарувчи замин ҳам йўқолди. Шундан сўнг Ислом уммати бошқарув онгига эга бўлган кишиларни етиштириб чиқара олмай қолди. Натижада уларнинг уммати ичиди мавжуд бўлиб туришлари якун топди.

Давлат арбоби ўзининг амалий ҳаётида, ички ва ташқи алоқаларида бошқарув фикрлари билан озуқаланган ҳамда уни барча инсонларга нисбатан ва ҳатто унинг худудлари ташқарисидаги инсонларга нисбатан ҳам жавобгарлик хисси қамраб

олган, барча инсонларнинг ишларини ғамхўрлик билан бошқаришни, уларнинг муаммоларини ҳал қилишни ўз масъулияти деб биладиган, ҳалқлар орасидиги ўз қийматини ҳис этиш туйғуси устивор бўлиб, бунинг натижаси ўлароқ оламда юксак мақомни эгаллаш учун интиладиган, балки бутун оламда етакчи мавқега эга бўлиш учун ҳаракат қиласидиган уммат бағрида етишиб чиқади.

Ўз бағрида давлат арбоби ва бошқарув онгидан баҳраманд бўлган шахсларни етишириб чиқарадиган замин мана шундай бўлиши лозим. Халифалик қулатилгандан сўнг бундай кишилар йўқолди. Уммат ҳам бу синф инсонларни етишириб чиқармай қўйди. Уммат ичida ундайларни етишириб чиқаришга қодир бўлган замин ҳам мавжуд бўлмай қолди.

Бу уммат – гарчи куллий фикрларнинг энг буюги яъни, ақидаларнинг энг буюги бўлмиш коинот, инсон ва ҳаёт ҳақида куллий фикрга эга бўлсада, ҳаётда мусулмон учун баҳт-саодатни рўёбга чиқариб берадиган ўзига хос кўзқарашга эга бўлсада, унинг мусулмонларни ҳаётнинг энг юксак даражаларида, фикратнинг олий поғоналарида яшаш даражасига кўтарадиган мумтоз ҳазорати бўлсада – лекин бу нарсалар ҳаётда амалий тарафни ҳам, татбиқий тарафни ҳам эгалламаяпти. Балки ундан фалсафий фикрларга ва уламоларнинг мияларида сақланиб қолган маълумотларгагина айланиб қолмоқда. Шунинг учун давлат арбобини етишириб чиқарадиган замин йўқолди. Оқибатда бу синф инсонларнинг камайиб кетиши табиий эди. Чунки мусулмон одам на етакчиликка оид тушунчалар бу ва на сиёсий фикрлар билан сугорилган бўлмаса қандай қилиб унча сиёсий етакчилик ўзи келсин? У тақлид ортидан қувиб юрар экан унга бунёдкорлик қаердан келсин? У бошқарувни масъулият деб эмас вазифа деб билса, элга ғамхўрлик кўрсатиш эмас фойдаланиб қолиш лозим бўладиган фанимат бир фурсат деб билса, йирик давлатларга босим ўtkазиш ва улар ишига жиддий киришиш ўрнига уларни рози қилиш йўлида ҳаракат қилса, унга бошқарувга оид фикрлар қаёқдан келсин?

Мусулмонлар уйғонишга эришмоқчи бўлсалар давлат арбобини пайдо қилиш ва уларни кўпайтиришга олиб борадиган йўлни қидиришлари лозим. Бу эса мусулмонларнинг исломий ақида яъни коинот, инсон ва ҳаёт ҳақидаги куллий фикрат устига қурилган сиёсий исломий сақофат билан сақофатланишлари билангина амалга ошади. Қачонки бу сақофат мусулмонларда оммалашса ва у воқеликка эга бўла олса, шундагина давлат арбобини етишириб чиқарадиган замин вужудга келган бўлади. Шунда давлат арбобларини кўплаб етишириб чиқариш бошланади. Ундай

кишилар вужудга келганда эса уйғониш вужудга келган ва ўзгартыриш ёки ўзгартыра бошлаш жараёни бошланган бўлади.

Давлат арбоби ана шундай киши бўлади. У шундай вазият ва муҳитда вужудга келади. Давлат арбоби деганда амалдаги зарурий ҳокимгина тушунилмайди. Давлат арбоби сайловлар йўли билан ҳокимиятга келиб қолган ёки ҳарбий тўнтаришлар натижасида тикланиб қолган ёки молу давлатнинг сероблиги ҳокимият курсисига кўтариб олиб чиқиб қўйған – аслида эса атрофида нималар юз бераётганини англай олмайдиган, ўз оёғининг остидан нарини кўрмайдиган – киши бўлмайди, балки аввало умматнинг ичидаги етишиб чиққан бунёдкор сиёсий етакчи бўлади. Ҳўш энди давлат арбоби бошқарувга қандай қилиб ета олади? Бунинг йўли шуки, аввалам бор у ўзини ўз атрофидаги кишиларга, сўнг ўз шахри ва минтақасига танитади. Сўнг эса ё у ўз қудрат ва лаёқати машҳур бўлиб кетганидан кейин ҳокимиятга таъян қилинади, ёйинки у ҳокимиятга сайлов йўли билан етади. Бундай ҳолат муҳлис давлатларда ва онгли халқлардагина бўлади. Аммо ҳозирги кунда Ислом оламида мавжуд бўлиб турган давлатларнинг мисолига келсак, бу каби давлатларда давлат арбоби ҳокимиятга етишиб учун аввало одамларнинг етакчилигини қўлга олишга харакат қилиши, улардан бир уюшма ёки таъсирга эга бўлган куч пайдо қилиши лозим, токи унинг воситасида охир оқибатда мавжуд ҳокимиятни қулатиш ва кейин ишни ўз қўлига олишга эришиш учун ўша мавжуд ҳокимиятга таҳдид солишга қодир бўлсин. Ҳозирда бизнинг юртларимизда кетаётган сайловларда эса ҳокимият тепасига ҳозирги ҳокимлар каби саёз фикрли ҳокимларгина келади холос.

Мусулмонлар Исломни татбиқ қилишган ва Ислом билан сақофатланишган пайтларида хоҳ Умар, Алий, Мұътасим, Солоҳуддин ва Мұҳаммад ал-Фотих каби ҳокимият тепасида бўлган бўлсин, хоҳ ибн Аббос, ал-Аҳнаф ибн Қайс, Аҳмад ибн Ҳанбал ва ибн Таймия каби оддий фуқаролигича қолишган бўлсин – давлат арбоби деган сифатга эга бўлган минглаб кишиларни етишириб чиқаришган эди. Чунки юқорида санаб ўтилган шахсларнинг ҳаммалари ислом ақидасидан келиб чиқиб иш тутишган, ўзларига сиёсий йўлни йўл тутишган, ҳамда давлат ичкарисидаги масъулиятдан ташқари барча инсонларни тўғри йўлга бошлаш, уларга Ислом даъватини етказиш ва уларга Исломни татбиқ қилиш устида ҳам масъул эканликларини хис қилиш туйғусига эга кишилар эдилар.

Мана масалан Умар ибн Хаттобнинг: («Агар Ироқ ерларида бирорта хайвон қоқилиб тушса, у ҳақда Оллоҳ мендан сўраб: нима

учун йўлни текисламадинг дейишидан қўрқаман») деган сўзларини, эшитганмиз. Муътасимга Рум ерларида юрган бир муслима аёлнинг: «Вой Муътасим ёрдам беринг!» деган сўзи эшитилиб қолганида унга ёрдам беришга шошилади, қўшин тайёрлаб ўзи бошчилик қилиб йўлга отланади ва фатх қилиб Рум ерларига бостириб киради ва ҳатто ҳоқонларнинг ватанини босиб олади. Аҳмад ибн Ҳанбал эса Қуръонни маҳлуқ демаганилиги учун калтагу тайзиқларга учрайди, бу сўзни айтиб мусулмонлар залолатига сабабчи бўлишдан кўра, калтакланиш ва зинданни афзал билади. Масъулиятни шундай ҳис қилиш давлат арбоби учун лозим шартдир. Бугунги кундаги мусулмонлар чалинган мусибатларнинг бири давлат арбобини йўқотиб қўйғанликларидир. Хозиргидек уммат ичida давлат арбоби йўқ бўлган пайтда хозирги каби ҳокимлар ва фақат ўз жонини қутқаришни ўйлайдиган арбоблар пайдо бўлишиди. Уларнинг бирортаси ҳам бирор жиҳатдан давлат арбоби деган сифатга эга эмаслар. Зеро улар фикрлаш, режа тузиш ва уммат манфаатларини адо этиш қудратига эга эмаслар. Шундай бўлгач улар бу ишларнинг барчасини катта давлатларга топширадилар, уларга ўз юртининг бойликлари устидан тасарруф қилиш имконини берадилар. Натижада бу ҳокимлар хизматчи ва ижарачиларга айланиб қолдилар. Катта давлатлар бу фурсатни фанимат билиб, ўзларининг капиталистик, социалистик, ватанпарварлик ва миллатчилик фикрларини ёя бошладилар, алоқаларда эса манфаатни ҳакам қилдилар. Натижада ҳамма нарса чалкашиб кетди ва уларнинг қайсиини нима эканлигини билиб бўлмай қолди. Фикрлаш ва бошқаришда мустақиллик ва ўзига хослик йўқолди, ожиз ва заиф кимсалар каби тақлид қилиш бошланди. Бу билан эса Росулуллоҳ ﷺнинг: «Сизлар ўзингиздан аввал ўтган кишиларнинг йўлларига қаричма-қарич, қулочма-қулоч эргашасизлар, ҳатто агар уларнинг бири калтакесакнинг инига кирса сизлар ҳам кирасизлар ва ҳатто уларнинг бири ўз аёлига йўлда қўшилса, сизлар ҳам шундай қиласизлар» деган сўзлари рўёбга чиқди қолди. Зеро ҳокимлар ва кўпчилик одамлар фикрлаш, йўл тутиш ва муаммоларни ҳал қилишда ислом ақидасидан келиб чиқиб иш қилмай қўйдилар. Улар Фарб фикрларига муккасидан кетдилар, бошқарувга оид фикрларни ғолиб давлатлардан ўқиб ўргандилар президентнинг китобини дастуруламал ва Маклавенлини раҳномо қилдилар. Улар у фикрлар гарчи капиталистик ёки социалистик давлатларда яроқли бўлсада лекин исломий уммат ичida яроқли бўлмаслигини идрок қила олмадилар. Бундай пайтда Анвар Садат каби ҳоким пайдо бўлди. У ўзининг

Исройлга бўлган қора зиёрати чогида ёки ундан қайтган чоғларида: хазорат, маданият, нафс деворини ағдариш, муқаддас бурчлар, сиёсий шижаот, тарихий зиёрат каби сўзларни такрорлай бошлади. Шунингдек у ўзининг халқаро алоқаларда хали мисли кўрилмаган янги бир ютуқни қўлга киритгани билан мақтана бошлади. У ўзининг бу гапига бир шоирнинг:

Гарчи мен дунёга охир келсамда
Ўтганлар қилмаган ишни қилдим

деган сўзини илова қилди. Натижада у барча қийматлар, ўлчовлар ва таъбирларни афдар тўнтар қилиб юборди. Унинг наздида ўз дўстини ёрдамсиз ташлаб қўйиш ҳазоратга, хиёнат ва Исройлни тан олиш муқаддас бурчга, ноинсофлик шижаотга айланиб қолди. Шунинг у яна халқаро алоқаларда ундан олдин бирор хоин журъат қилолмаган ишни қилди. У ўз уммати, ўз дини ва ўз ватанидан воз кечди. Уммат ичидаги яна Ҳусайн каби ҳоким пайдо бўлди. У ўз халқи тўғрисида Оллоҳнинг олдида жавоб беришдан қўрқиш ўрнига ўз халқидан қўрқди. У 1970 йилнинг сентябр ойидаги ўз халқига хужум қилди. Агар у яхудлар раҳбарларини зиёрат қиласидиган бўлса, ўз халқидан қўрқанлигидан зиёрат қиласар эди. Гёё ақаба аҳолисининг қўзлари қўрдек. Уммат ичидаги яна Саудиядаги Фахд сингари ҳоким пайдо бўлди. У Америка журналлари орқали: «Халифаликни вайрон қилган Мустафо Камол буюк киши эди, лекин у Исломни юқори томонидан бузишга ҳаракат қилган. Биз эса уни асосидан бузишга ҳаракат қилмоқдамиз», дея жарсола бошлади. Улар каби ҳокимлар фикрлашда ҳам, йўл тутишда ҳам ўзининг улуғлигини хис қилишда ҳам, умматнинг улуғлигини ҳис қилишда ҳам етакчи эмаслар. Улар ҳаммалари давлат арбоби деган сифат билан сифатланган арбоблар эмаслар. Уларнинг барчалари қадрсиз, хақир кимсалардир. Улар ҳақида Росууллоҳ ﷺ рост сўзлаганлар: «Яқинда одамларга алдамчи йиллар келади, унда ёлғончи ростгўйга, ҳақгўй эса каззобга, хоин халол одамга, софдил инсон эса сотқинга чиқарилади. Унда «рувайбиза» нотиқлик қиласиди» Рувайбиза нима деб сўраганларида айтдиларки: «Ҳақир кимса омманинг иши устида гап сотади».

Эй мусулмонлар, сизларнинг тарихингиз Исломга чамбарчас боғлиқдир. Чунки сизлар Ислом келишидан олдин битта қўй ёки тия талашиб ўзаро урушадиган қабилалар эдингиз. Ислом кетгандан кейин эса ўзаро талашиб-тортишадиган, ҳеч қандай қадр-қиймат ва обрўга эга бўлмаган давлатчаларга айландингиз.

Модомики Исломни тафаккур манбаи ва йўл қилиб ушламасангиз, уни манҳаж ва бошқарув низоми қилиб олмасангиз

ёвуздик ривожланишда давом этаверади ва сизлар боши берк күчада қолиб кетаверасизлар.

Сизларнинг азизлигинги Ислом билангина рўёбга чиқади. Сизларнинг қадр-қийматингиз ҳам шудир. Сизларга ундан бошқа нажот йўқ. Халифалик давлати сизларга соя бериб турган пайтларда ичингиздан давлат арбоби деган сифат билан сифатланган минглаб, балки ўн минглаб арбоблар етишиб чиқсан. Сизларнинг бугунги кундаги вазифангиз ана шу минглаб арбобларни қайта пайдо қилишдир. Улар эса кучли ва таъсир кучига эга бўлишлари лозим. Модомики бундай арбоблар мавжуд бўлмас эканлар ҳаргиз уйғониш ҳам бўлмайди, ўзгартириш ҳам хосил бўлмайди. Биз сизларни Исломий сақофат билан сақофатланишликка чақирамиз, токи сизларда бошқарув онги пайдо бўлсин, сиёсий етакчилик хосил бўлсин ва охир-оқибатда «рувайбиза»лардан холос бўлинглар. Биз сизларни хотиржам қилиш учун шуни айтамизки, бугунги кунда давлат арбоби деган сифат билан сифатланган арбоблар вужудга келиб бўлди. Улар сиёсий етакчилик борасида қудратга ҳам, малакага ҳам эгадирлар. Бу эса нусрат яқинлашганлигининг даракчиси, ўзгартириш яқинлашганлигининг башорати ва сизларнинг эй мусулмонлар, Ислом байробини баланд кўтарадиган катта давлат ва буюк уммат ҳолатига қайтишингизнинг умид учқунлариdir. Шунда ғалаба ва нусрат қўшинлари бу бемор оламга Исломни ва хазоратни ёйиб, янгидан ер юзига юриш қиласи.

1398 من محرم سنت

1977 / 12 / 29

